

in an artistic environment. It has been proved that the effectiveness of the process of shaping artistic and creative competence in preschoolers depends on the pedagogical practitioner of establishments of preschool education having a certain level of professional readiness.

It is shown that the process of preparing future professionals in preschool education to be able to form of artistic and creative competence of the pedagogical support of the artistic activity of the child should be based on: forming a special position on infusion of art on the development of the personality of the child in the future professionals in preschoolers education; recognition of the importance of the aesthetic development of the personality and the improvement of ability of own artistic activity; the development of pedagogical tools for arts education of children of the preschool age; stimulation of motivation for self-development and constant professional growth; shaping the creation of a developmental aesthetic center at the foundation of preschool education; the development of the effective interplay skills in the area of "child - science - teacher" (self-diagnosis, reflection, active listening, involvement in visual artistic activity) in future pre-school education professionals.

The ways of shaping such readiness in the process of professional and pedagogical training of professionals in preschool education were considered by the faculty of the Department of Theory, Technology and Methods of Preschool Education of the Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda. They emphasized the role and methods of using innovative technologies for stated purposes, such as: technologies of pedagogical communication (facilitated discussion), technologies of design education, artistic and musical illustration, verbalization of the sense of artists and musical creations, interactive technologies (working in small groups and couples), technologies of productive and creative activity, pedagogical training, initial pedagogical and game technologies, technologies of integration of art, art therapy technologies, technology of "learning without a lesson", modern digital technologies.

Key words: *artistic and aesthetic development, artistic and creative competence of preschoolers, innovative technologies, pedagogical support, artistic education, personality of a child, developmental and aesthetic medium*

Стаття надійшла до редакції 02.04.2023 р.

УДК 37.013.2:374.015.31

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2023.31.283338](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2023.31.283338)

ЛЕСЯ ЛЕБЕДИК

ORCID: 0000-0001-6538-6256

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

МІСЦЕ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ АНТОНА МАКАРЕНКА У ЗМІСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкриваються важливі професійні аспекти використання педагогічної спадщини Антона Макаренка у проектуванні змісту підготовки педагогів закладів позашкільної освіти до професійної діяльності. Автором виокремлені вимоги до проектування змісту підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» за освітньо-професійною програмою «Позашкільна освіта». Зміст магістерської підготовки запропоновано будувати за модульною системою навчання, вказані переваги модульної системи, ефективної для підготовки педагогів закладів позашкільної освіти у магістратурі.

Виділені базові вимоги до структурування змісту підготовки педагогів закладів позашкільної освіти в умовах магістратури: системність, безперервність, взаємна підпорядкованість, цілісне уявлення і сприйняття всього обсягу інформації з модулю навчальної дисципліни, можливість вибору індивідуальної освітньої траєкторії і засвоєння змісту професійної освіти, актуалізація цього змісту, технологічність освітнього процесу, забезпечення продуктивного і креативного мислення, розвиток у магістрантів навичок рефлексивної культури, діяльнісний підхід.

Ключові слова: *Антон Макаренко, педагогічна спадщина, заклад позашкільної освіти, магістратура, професійна підготовка, педагог, зміст освіти*

Постановка проблеми. Посилення ролі знань і досвіду для розвитку соціуму у сучасних умовах ставить високі вимоги до фахової підготовки у магістратурі педагогів закладів позашкільної освіти, розвитку їхньої здатності постійно реагувати на зміни науково-технічного і соціально-економічного плану, готовності до реалізації професійних функцій. Означена проблема тісно пов'язана із важливими науковими та практичними завданнями, адже вимагає внесення коректив у методіку та зміст фахової підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти у магістратурі. Нові перспективи для означеної організації навчання надає творче використання педагогічної спадщини великого українського педагога Антона Макаренка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми проектування змісту фахової підготовки магістрів показує, що великий досвід її вирішення мають наукові центри і заклади вищої освіти США, Західної Європи, Канади, Японії, Польщі та інших країн, що підтверджено у нашому огляді досвіду формування та розвитку професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти у провідних країнах Західної Європи (Лебедик, 2022, с. 53-58). Увага педагогів України до проблеми використання педагогічної спадщини Антона Макаренка посилилася лише останніми роками: інноваційність ідей Антона Макаренка для педагогіки XXI століття розглядалася у монографіях (Ярмаченко, 1989; Дубасенюк, 2013); доведено, що основоположником теорії проектування як змісту фахової підготовки, так і власне дидактичної системи, є видатний український педагог Антон Макаренко (Стрельников, 2013а, с. 163-165; 2013б, с. 300-305; 2018, с. 128-136). Також у наших роботах розкривалися: теорія і практика проектування змісту підготовки фахівців (Лебедик, Стрельников В., Стрельников М., 2020, с.14-91); можливості використання педагогічної спадщини Антона Макаренка у проектуванні змісту фахової підготовки магістрів у вищій школі (Лебедик, 2013а, с.184-189; 2015, с.199-208; 2013б, с.95-97); актуальність розвитку лідерства в колективі за системою Антона Макаренка (Лебедик, 2008, с.198-199; 2021, с.112-113), що свідчить про значущість проблеми втілення ідей великого педагога у підготовку педагогів закладів позашкільної освіти до майбутньої професійної діяльності.

Принципово нове проектування змісту освітньої програми на основі використання актуальних педагогічних ідей Антона Макаренка сприятиме якісній підготовці до професійної діяльності магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» за освітньо-професійною програмою «Позашкільна освіта», тому **метою дослідження** став пошук підходів до проектування змісту означеної фахової підготовки магістрів на основі педагогічної спадщини Антона Макаренка.

Завданнями дослідження є: 1) по-перше, виокремлення базових вимог до проектування змісту фахової підготовки магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта»; 2) по-друге, виділення основних теоретико-методологічних аспектів використання педагогічної спадщини Антона Макаренка у підготовці магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» за освітньо-професійною програмою «Позашкільна освіта»; 3) по-третє, визначення суттєвих переваг модульної системи підготовки магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта».

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. *Вимоги до проектування змісту фахової підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» за освітньо-професійною програмою «Позашкільна освіта».* Виділяємо (Лебедик, 2013а, с.184-189; 2013б, с.95-97) такі базові вимоги до структурування змісту фахової підготовки магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта»:

1) системність, оскільки змістом фахової підготовки магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» є частина інформації про професію як призначену для засвоєння систему, яка також складається із систем, інформація про неї теж є інформаційною системою; системне подання змісту фахової підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» за освітньо-професійною програмою «Позашкільна освіта» передбачає виявлення цієї системи і поділ її на складники, підсистеми, елементи, що також є новими системами; так, навчальний модуль «Інноваційні та проектні технології у позашкільній освіті» розглядає як систему позашкільну освіту, структурними компонентами якої є: працівник закладу позашкільної освіти, споживач освітніх послуг, зміст позашкільної освіти, сучасні інноваційні та проектні технології, умови позашкільної освіти, мета, методичний інструментарій організації позашкільної освіти; середовище тощо; передбачена взаємодія між елементами системи; у освітньому компоненті «Менеджмент у позашкільній освіті» головною системою також є позашкільна освіта, а її структурними компонентами – працівник закладу позашкільної освіти, споживач освітніх послуг, прийоми і методів формування кадрової стратегії, планування, мотивації і стимулювання працівників, регулювання трудової діяльності, управління робочим часом працівників закладу позашкільної освіти; налагодження партнерства в закладі позашкільної освіти; визначення ефективності управління працівниками закладу позашкільної освіти;

2) взаємна підпорядкованість, оскільки всі системи позашкільної освіти тісно взаємопов'язані – інформація про позашкільну освіту складається з інформації про її підсистеми, про їхній зовнішній і внутрішній взаємозв'язок; означена взаємна підпорядкованість передбачає плавний перехід від одного елемента системи до іншого, від загального до конкретного, що забезпечує індивідуальну траєкторію опанування освітніми компонентами; так, взаємопов'язаними є освітні компоненти «Менеджмент у позашкільній освіті» і «Інноваційні та проектні технології у позашкільній освіті»; перший вивчається у першому семестрі, коли магістри спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» за освітньо-професійною програмою «Позашкільна освіта» набувають навичок оволодіння метою, засобами, формами, змістом, методами, прийомами менеджменту в позашкільній освіті, захищають створену ними власну модель менеджменту позашкільної освіти; другий освітній компонент «Інноваційні та проектні технології у позашкільній освіті» вивчається у другому семестрі, коли моделюється професійна підготовка магістранта згідно змодельованого менеджменту позашкільної освіти, а його

увага акцентується на розгляді сучасних інноваційних та проектних технологій у позашкільній освіті та алгоритмах їх проектування і використання;

3) цілісне уявлення і сприйняття всього обсягу інформації з освітнього компонента – вже на початку вивчення освітнього компонента «Менеджмент у позашкільній освіті» і «Інноваційні та проектні технології у позашкільній освіті» магістранти спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» отримують структурно-логічні схеми з освітнього компонента, що дозволяє їм образно побачити його весь, його фундаментальні ідеї, основні проблеми, підходи до вирішення проблем; окрім усвідомленого сприйняття матеріалу цих освітніх компонентів, виникає за модульного навчання можливість інтенсифікації розширеного модуля, навчання в мережі;

4) безперервність – долає загрозу механічного розподілу змісту освітніх компонентів на частини, мозаїчності в роботі зі змістом; так, змістові модулі «1. Загальна методологія менеджменту. Теоретичні основи менеджменту позашкільної освіти», «2. Управлінська діяльність менеджера закладу позашкільної освіти», «3. Практичні засади менеджменту позашкільної освіти» у освітньому компоненті «Менеджмент у позашкільній освіті» і змістові модулі «1. Інноваційні технології у позашкільній освіті» і «2. Теоретико-методичні основи сучасних інноваційних та проектних технологій у позашкільній освіті» у освітньому компоненті «Інноваційні та проектні технології у позашкільній освіті» логічно поєднуються між собою, адже подолання проблеми фрагментарності інформації сприяє розвитку свідомості магістра, забезпечує організованість його мислення;

5) можливість вибору магістром індивідуальної траєкторії просування у засвоєнні змісту фахової освіти; так, можливим є вибір магістрантами спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» освітніх компонентів «Нормативно-правове забезпечення позашкільної освіти», «Соціально-педагогічна робота з сім'єю», «Теорія і методика гурткової роботи» «Соціально-педагогічні проблеми девіантної поведінки», «Позашкільна освіта за кордоном» «Соціальні аспекти профорієнтаційної роботи», «Режисура культурно-мистецьких програм», «Організація конкурсно-фестивальної діяльності», «Інклюзивна освіта в закладах позашкільної освіти», «Особливості роботи з дітьми з інвалідністю в закладах позашкільної освіти», «Управління персоналом в закладах позашкільної освіти», «Організація позашкільної діяльності» тощо;

6) актуалізація змісту, бо магістрант спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» має розуміти, як, де, для чого інформація про позашкільну освіту стане йому в нагоді;

7) технологічність освітнього процесу, адже робота за алгоритмом сучасних інноваційних і проектних технологій у позашкільній освіті передбачає різноманіття методів педагогічної діяльності, сприяє творчості магістрантів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта»;

8) забезпечення продуктивного і креативного мислення, коли засвоєння нової інформації із позашкільної освіти здійснюється невеликими порціями, доповнюючи раніше засвоєну інформацію освітньо-професійної програми, що вже є власним знанням магістранта;

9) розвиток навичок рефлексивної культури, адже модульна система навчання забезпечує умови для оволодіння рефлексією, проводячи самоаналіз, самооцінку, зіставляючи свої результати з результатами інших магістрантів;

10) діяльнісний підхід у підготовці магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» забезпечується самостійністю прийняття ними рішень, можливістю самовизначення; виборі фахової підготовки магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта», команди, у якій буде вестися обговорення позашкільної освіти, розвивається самостійність, свобода.

2. *Теоретико-методологічні аспекти використання педагогічної спадщини Антона Макаренка у змісті фахової підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта».* Навчальний модуль «Інноваційні та проектні технології у позашкільній освіті» має на меті використання ідей Антона Макаренка – як основоположника теорії проектування – оволодіння магістрантами знанням психолого-педагогічних основ і специфіки сучасних інноваційних і проектних технологій як інструменту фахової діяльності, формування практичних навичок використання сучасного проектного підходу до розв'язання педагогічних проблем і набуття методичного інструментарію організації роботи у позашкільній освіті. В освітньому компоненті «Менеджмент у позашкільній освіті» передбачено використання творчості Антона Макаренка стосовно засвоєння магістрантами сутності та особливостей управління працівниками у закладі позашкільної освіти; закладення основи знань формування кадрової стратегії та навичок практичного застосування прийомів і методів планування, розвитку оцінювання, мотивації і стимулювання працівників, регулювання діяльності й управління робочим часом працівників закладів позашкільної освіти; налагодження партнерства в закладі позашкільної освіти; визначення ефективності управління працівниками закладу позашкільної освіти. Ці освітні компоненти, завдяки підбраному змісту і доцільній його структурі, сприяють належному засвоєнню фахової інформації магістрантами, забезпечують фактично їхнє замовлення на актуальну інформацію.

Основним є те, що для фахової підготовки магістрів із позашкільної освіти система Антона Макаренка є досить ефективною з точки зору їхньої наступної освітньої (у т.ч. виховної) діяльності. Активний вплив педагога на особистість вихованця Антон Макаренко у творі «Прекрасний пам'ятник» вважав необхідним, керуючись при цьому принципом: «людину слід не ліпити, а кувати» (Макаренко, 1984, с. 23). Основною ідеєю у творі «Воля, мужність, цілеспрямованість» є виховання якостей особистості у спеціально створених умовах колективу: «...волю, ...мужність, ...цілеспрямованість не можна виховати без спеціальних вправ у колективі. Не метод парного впливу від випадку до випадку, не метод благополучного непротивлення, не метод помірності і тиші, а організація колективу, організація вимог до людини, організація реальних, живих, цільових устремлень людини разом з колективом – ось що має скласти зміст нашої виховної роботи» (Макаренко, 1984, с. 319).

У змістові фахової підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» виховна система Антона Макаренка має займати гідне місце, у ній чітко обґрунтовується концепція виховного значення колективу саме на гуманістичних ідеях. У творі «Деякі висновки з мого педагогічного досвіду» він доводить, що «ніякий метод не може бути виведений з уявлення про пару: вчитель плюс учень, а може бути виведений із загального уявлення про організацію школи і колективу» (Макаренко, 1984, с. 236). Ось педагогічні принципи Антона Макаренка, які мають бути в основі організації колективу: а) принцип паралельної дії; б) принцип гласності; в) система перспективних ліній; г) відносини відповідальної залежності. Вони спрямовані на те, щоб у дитини викликати кращі якості, забезпечити їй радісне самопочуття, захищеність, впевненість у своїх власних силах, сформувати постійну потребу розвитку, руху вперед. Магістри спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» мають навчитися використовувати принципи виховання Антона Макаренка, засновані на дисципліні. Принципами побудови спеціальної виховної дисципліни, описані у творі «Що означає виховати дитину?», є: 1) повага і вимогливість; 2) правдивість і відвертість; 3) принциповість; 4) піклування і увага, знання; 5) вправи; 6) загартування; 7) праця; 8) колектив; 9) сім'я; 10) перше дитинство, кількість любові і міра суворості; 11) дитяча радість, гра; 12) покарання і нагорода (Макаренко, 1984, с. 365).

У творі «Методи виховання» А. Макаренко зазначав, що вирішальне значення належить меті виховання. Ця мета не є метою окремих виховних заходів, а це вся «програма людської особистості, програма характеру людини» (Макаренко, 1984, с. 129). Характером людини є «весь зміст особистості, тобто і характер зовнішніх проявів і внутрішньої переконаності, і виховання, і знання – рішуче всю картину людської особистості» (Макаренко, 1984, с. 129).

У творі «Проблеми шкільного радянського виховання» типовими якостями особистості радянської людини названі «самопочуття людини в колективі, характер її колективних зв'язків і реакцій, її дисциплінованість, готовність до дій і гальмування, здібність такту і орієнтування, принциповість і емоційне перспективне устремління» (Макаренко, 1984, с. 120). Вітчизняні макаренкознавці зазначають, що виховання у його системі принципово відрізнялося від «буржуазного»; на Заході виховання є вихованням окремої особистості, пристосуванням її до боротьби за існування, а в системі Антона Макаренка – вихованням людини-колективіста, у якій немає дисгармонії між особистими і суспільними цілями, немає протиставлення особистих і колективних інтересів (Ярмаченко, 1989, с. 91).

У магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» має бути чітке усвідомлення позиції Антона Макаренка, висловленій у творі «Методи виховання», що педагог закладу позашкільної освіти має доводити своєю діяльністю важливість для виховання якостей дитини її найближчого соціуму – колективу: «окремий член цього колективу має відчувати свою залежність від нього – від колективу, має бути відданим інтересам колективу, відстоювати свої інтереси і в першу чергу дорожити цими інтересами» (Макаренко, 1984, с. 132).

Важливими для проектування змісту фахової підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» є ідеї Антона Макаренка стосовно педагогічної техніки майбутнього педагога. У творі «Педагогіка індивідуального розвитку» він зазначає: «Вихователь повинен себе так вести, щоб кожен рух його виховував, і завжди має знати, чого він хоче в даний момент і чого він не хоче» (Макаренко, 1984, с. 172). У творі «Про «вибух»» серед педагогічних технік відведено методу «вибуху», тобто «доведення конфлікту до останньої межі, до такого стану, коли вже немає можливості ні для якої еволюції, ні для якої тяжби між особистістю і соціумом, коли ребром поставлене питання – або бути членом суспільства, або піти з нього» (Макаренко, 1984, с. 458). Прихильник «революційних» методів виховання, Антон Макаренко у творі «Про «вибух»» зазначав, що члени дитячого колективу, «поставлені перед необхідністю негайно щось вирішити, вони не здатні аналізувати і в сотий, може бути, раз копатися у скрупульозних роздумах про свої інтереси, капризи, апетити, про «несправедливості» інших. Підкоряючись в той же час емоційному впливові колективного руху, вони, нарешті, справді зривають в себе дуже багато уявлень, і не встигають їх залишки злетіти в повітря, як на їх місце вже стають нові образи, уявлення про могутню правоту і силу

колективу, яскраво відчутні факти власної участі в колективі, в його рухові, перші елементи гордості і перші солодкі відчуття власної перемоги» (Макаренко, 1984, с. 458-459).

Педагогічній майстерності Антон Макаренко приділяв особливу увагу, у статті «Деякі висновки з мого педагогічного досвіду», він зазначав що педагогічна майстерність є втіленням «дійсного знання виховного процесу» (Макаренко, 1984, с. 235). Антон Макаренко зазначає у статті «Про мій досвід», що «педагогічна майстерність – зовсім не проста справа. Майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом, яке вимагає таланту, але це спеціальність, якій треба вчити, як треба вчити лікаря його майстерності, як треба вчити музиканта..., можливо і потрібно розвивати зір... Це необхідно для вихователя. Треба вміти читати на людському обличчі, на обличчі дитини, і це читання може бути описане в спецкурсі... Педагогічна майстерність полягає і в постановці голосу вихователя, і в керуванні власним обличчям... Педагог не може не грати... Учню іноді треба продемонструвати муки душі, а для цього треба вміти грати... Я став дійсним майстром тільки тоді, коли навчався говорити «іди сюди» з 15-20 відтінками, коли навчився давати 20 нюансів у постановці обличчя, фігури, голосу. І тоді я не боявся, що хтось до мене не підійде або не відчує того, що потрібно. А у вихователя майстерність проявляється на кожному кроці..., треба вміти керувати своїм настроєм» (Макаренко, 1984, с. 262).

3. *Переваги модульної системи навчання щодо проектування змісту фахової підготовки магістрів 011 «Освітні, педагогічні науки», освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта».* Такими перевагами є: 1) чітка структура кожного модулю навчального курсу, упорядкованість; 2) можливість відстеження зв'язків між елементами; 3) наочність, усвідомлення перспективи; 4) індивідуальний підхід до навчання; 5) гнучкість надання інформації; 6) розвиток у магістрантів продуктивного і креативного мислення; 7) багатофункціональність; 8) можливість самоконтролю навчання магістрантами і викладачем власної викладацької діяльності; 9) активізація пізнавальної діяльності; 10) комплексність, орієнтація на перспективу просування; 11) накопичувальний принцип оцінювання роботи магістранта; 12) можливість самоконтролю і самооцінки; 13) формування самостійності; 14) тренування у виборі, тобто певна свобода; 15) відповідальність за свій вибір; 16) формування суб'єктної позиції в навчальній діяльності (Лебедик, 2015, с. 199-208). Перевагами модульної системи навчання, окрім вищезазначених, є також: 17) можливість адаптації змісту до потреб магістранта; 18) вибір змісту відповідно із заявленою магістрантом проблемою; 19) врахування інтересів і проблем магістрантів; 20) гнучкий графік засвоєння нових методів і нового змісту; 21) накопичувальний принцип в самооцінюванні.

Також модульна система навчання дає можливість: 1) скоротити час на з'ясування готовності магістрантів до занять; 2) дозволяє одержувати достатньо об'єктивну інформацію про ступінь успішності навчання магістрантів; 3) визначення рейтингу призводить до змагання в освітньому процесі, стимулює прагнення магістрантів до набуття знань, що підвищує якість фахової підготовки та дозволяє виховувати конкурентоздатну особистість, яка буде здатна діяти в складних умовах; 4) сприяє систематичності освітньої діяльності магістрантів, збільшується питома вага самостійної роботи; 5) сприяє зростанню здатності магістрантів адекватно сприймати завдання, формує почуття відповідальності у магістрантів; 6) дає можливість переживати почуття успіху в магістрантів за виконання завдань (на емоційно-оціночному рівні), що приносить радість від процесу навчання; 7) сприяє формуванню умінь у постійному самовихованні та самоосвіті (на вольовому рівні); 8) дозволяє скоротити час, який відводиться на проведення занять під керівництвом викладача, збільшивши час на самостійну роботу магістрантів; 9) забезпечує демократичний характер оцінювання знань магістрантів; 10) враховує індивідуальні можливості, психологічні властивості магістрантів засобами неперервного контролю; 11) дозволяє магістранту визначати темп проходження освітньої програми; 12) надає широкі можливості прискорення чи сповільнення в самоорганізації навчання.

До умов успішного перебігу фаз навчання зараховуємо формування у магістрантів: 1) навичок аналізу професійної інформації; 2) формування навичок самоуправління освітнім процесом; 3) формування мотивів освітньої діяльності; 4) організація процесу на основі його нелінійного структурування.

У підготовці магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» важливо: 1) перенести акцент на індивідуальну роботу зі магістрантом; 2) збільшити самостійну позааудиторну роботу магістранта (з відповідним контролем викладачем); 3) зменшити кількість магістрантів в академічній групі; 4) провести коригування системи обрахування педагогічного навантаження викладача; 5) запровадити систему повторного вивчення модулів для магістрантів, які не набрали необхідної кількості балів; 6) забезпечити магістрантів матеріально-технічною базою для здійснення індивідуальної підготовки; 7) запровадити сучасні інтерактивні методи навчання.

Таким чином, проектуючи зміст фахової підготовки магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» з використанням педагогічної спадщини Антона Макаренка, важливо бачити алгоритм дій магістрів як суб'єктів навчання і критерії досягнення ними гарантованого результату.

Висновками з проведеного дослідження є з'ясування можливості вирішення в процесі проектування змісту фахової підготовки магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» важливих для

України конкретних завдань педагогічної освіти. Серед них: 1) необхідність формування самостійності й суб'єктної позиції магістранта; 2) уміння приймати ним рішення в конкретних ситуаціях; 3) брати відповідальність здобувачу освіти за результат власної діяльності на самого себе; 4) висунення вимог до фахової підготовки педагогів закладів позашкільної освіти щодо забезпечення відпрацювання якостей педагога закладу позашкільної освіти на основі технік Антона Макаренка через тренування; 5) звідси – зміст фахової підготовки має бути так структурований, щоб надати майбутньому педагогу закладу позашкільної освіти можливість самостійного вибору індивідуальної освітньої траєкторії і самооцінки результату; 6) подолання у професійній свідомості педагогів наявного стереотипу, – «поставити перед магістрантом мету»; 7) кожен елемент змісту має стати частиною модуля фахової підготовки, де в процесі спільної освітньої діяльності поєднується нова інформація про позашкільну освіту з опорними знаннями; 8) подолання наявного стереотипу, що позашкільна освіта є лише навчанням.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у врахуванні, під час проектування фахової підготовки магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта», педагогічної спадщини Антона Макаренка, процесів розвитку професійних, комунікаційних, рефлексивних, інтелектуальних здібностей магістрантів позашкільної освіти, які мають самостійно знаходити інформацію, структурувати її, вирішувати професійні проблеми і ситуації.

Список використаних джерел

- Дубасенюк, О. А. (Ред.). (2013). *Інноваційність ідей А. С. Макаренка в педагогіці XXI століття*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- Лебедик, Л. В. (2008). А. С. Макаренко про виховання лідерства в колективі. В кн. М. В. Гриньова (Ред.), *Спадщина А. С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (с. 198-199). Полтава: Астроя.
- Лебедик, Л. В. (2013а). Використання педагогічної спадщини А. С. Макаренка у проектуванні змісту підготовки магістрів педагогіки вищої школи. *Витоки педагогічної майстерності*, 12, 184-189.
- Лебедик, Л. В. (2013б). Використання педагогічної спадщини А. С. Макаренка у підготовці магістрів педагогіки вищої школи. В кн. М. В. Гриньова (Ред.), *Педагогіка А. С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі*, присвяченої 125-й річниці з дня народження А. С. Макаренка: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (с. 95-97). Полтава.
- Лебедик, Л. В. (2022). Досвід формування та розвитку професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти у провідних країнах Західної Європи. В кн. Г. Л. Єфремова (Ред.), *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*: збірник наукових статей (с. 53-58). Суми. Взято з <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/18872>
- Лебедик, Л. В. (2021). Розвиток лідерства в колективі за системою Антона Макаренка. В кн. *Публічне управління та адміністративний менеджмент: сучасні тренди та перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (с. 112-113). Харків: ВЦ "Global Scientific Trends".
- Лебедик, Л. В., Стрельников, В. Ю., Стрельников, М. В. (2020). *Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін*: навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава: АСМІ.
- Макаренко, А. С. (1984). *Педагогические сочинения* (Т. 4). Москва: Педагогика.
- Стрельников, В. Ю. (2013). А. С. Макаренко – основоположник теорії проектування дидактичних систем. В кн. М. В. Гриньова (Ред.), *Педагогіка А. С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 125-й річниці з дня народження А. С. Макаренка (с. 163-165). Полтава.
- Стрельников, В. Ю. (2018). Внесок видатних полтавських педагогів Антона Макаренка і Григорія Ващенка в теорію педагогічного проектування. В кн. *Четверті Череванівські наукові читання*: зб. наук. ст. за матеріалами Всеукр. наук. конф. (з міжнар. участю) (до 100-річчя з часу створення історико-філологічного факультету в Полтаві) (с. 128-136). Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка.
- Стрельников, В. Ю. (2013). Розвиток започаткованої А. С. Макаренко теорії проектування дидактичних систем. *Витоки педагогічної майстерності*, 12, 300-305.
- Ярмаченко, Н. Д. (1989). *Педагогическая деятельность и творческое наследие А. С. Макаренко*: кн. для учителя. Киев: Рад. шк.

References

- Dubasenyuk, O. A. (Ed.). (2013). *Innovatsiynist idey A. S. Makarenka v pedahohitsi XXI stolittya [Innovativeness of A. S. Makarenko's ideas in the pedagogy of the 21st century]*: monohrafiya. Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU im. I. Franka [in Ukrainian].
- Lebedyk, L. V. (2008). A. S. Makarenko pro vykhovannya liderstva v kolektyvi [A.S. Makarenko on the education of

- leadership in the team]. In M. V. Hrynova (Ed.), *Spadshchyna A.S. Makarenka i pedahohichni priorityety suchasnosti [The legacy of A.S. Makarenko and pedagogical priorities of the present]: materialy mizhnar. nauk-prakt. konf.* (pp. 198-199). Poltava: Astraya [in Ukrainian].
- Lebedyk, L. V. (2013a). Vykorystannya pedahohichnoyi spadshchyny A.S. Makarenka u proektuvanni zmistu pidhotovky mahistriv pedahohiky vyshchoyi shkoly [The use of pedagogical heritage of AS Makarenko in designing the content of training masters of pedagogy in higher education]. *Vytoky pedahohichnoyi maysternosti [Origins of pedagogical skills]*, 12, 184-189 [in Ukrainian].
- Lebedyk, L. V. (2013b). Vykorystannya pedahohichnoyi spadshchyny A. S. Makarenka u pidhotovtsi mahistriv pedahohiky vyshchoyi shkoly [The use of pedagogical heritage of AS Makarenko in the preparation of masters of higher school pedagogy]. In M.V. Hrynova (Ed.), *Pedahohika A. C. Makarenka v polikulturnomu osvitnomu prostori [Pedagogy of A. C. Makarenko in a multicultural educational space]*, materialy mizhnar. nauk-prakt. konf. prysvyachenoyi 125-y richnytsi z dnya narodzhennya A. C. Makarenka (pp. 95-97). Poltava [in Ukrainian].
- Lebedyk, L. V. (2022). Dosvid formuvannia ta rozvytku profesiinoi kompetentnosti pedahohiv zakladiv pozashkilnoi osvity u providnykh krainakh Zakhidnoi Yevropy [Experience of formation and development of professional competence of teachers of extracurricular education institutions in the leading countries of Western Europe]. In H. L. Yefremova (Ed.), *Innovatsiini tekhnologii rozvytku osobystisno-profesiinoi kompetentnosti pedahohiv v umovakh pislidyplomnoi osvity [Innovative technologies for the development of personal and professional competence of teachers in the conditions of postgraduate education]: zbirnyk naukovykh statei* (pp. 53-58). Sumy. Retrieved from <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/handle/123456789/18872> [in Ukrainian].
- Lebedyk, L. V. (2021). Rozvytok liderstva v kolektyvi za systemoyu Antona Makarenka [Development of leadership in the team according to the system of Anton Makarenko]. In *Publichne upravlinnya ta administratyvnyy menedzhment: suchasni trendy ta perspektyvy [Public administration and administrative management: current trends and prospects]: materialy mizhnarodnoyi nauko-praktychnoyi internet-konferentsiyi* (pp. 112-113). Kharkiv: Vydavnychyy tsentr "Global Scientific Trends" [in Ukrainian].
- Lebedyk, L. V., Strelnikov, V. Yu., & Strelnikov, M. V. (2020). *Suchasni tekhnologiyi navchannya i metodyky vykladannya dystsyplin [Modern technologies of teaching and methods of teaching disciplines]: navchalno-metodychnyy posibnyk dlya slukhachiv kursiv pidvyshchennya kvalifikatsiyi pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv serednoyi, profesiynoyi (profesiyno-tekhnichnoyi), fakhovoyi peredvyshchoyi ta vyshchoyi osvity*. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- Makarenko, A. S. (1984). *Pedagogicheskie sochineniia [Pedagogical essays]* (Vol. 4). Moskva: Pedahohyka [in Russian].
- Strelnikov, V. Yu. (2013a). A. S. Makarenko – osnovopolozhnyk teorii proektuvannya dydaktychnykh system [A. S. Makarenko – the founder of the theory of design of didactic systems]. In M. V. Hrynova (Ed.), *Pedahohika A. C. Makarenka v polikulturnomu osvitnomu prostori [Pedagogy of A. C. Makarenko in a multicultural educational space]: materialy Mizhnar. nauk-prakt. konf., prysvyachenoyi 125-y richnytsi z dnya narodzhennya A. C. Makarenka* (pp. 163-165). Poltava [in Ukrainian].
- Strelnikov, V. Yu. (2018). Vnesok vydatnykh poltavskykh pedahohiv Antona Makarenka i Hryhoriya Vashchenka v teoriyu pedahohichnoho proektuvannya [The contribution of prominent Poltava teachers Anton Makarenko and Grigory Vashchenko in the theory of pedagogical design]. In *Chetverti Cherevanivski naukovy chytannya [Fourth Cherevanov Scientific Readings]: zb. nauk. st. za materialamy Vseukr. nauk. konf. (z mizhnar. uchastyu) (do 100-richchya z chasu stvorennya istoryko-filolohichnoho fakultetu v Poltavi)* (pp. 128-136). Poltava: PNPu imeni V.H. Korolenka [in Ukrainian].
- Strelnikov, V. Yu. (2013b). Rozvytok zapochatkovanoi A. S. Makarenkom teorii proektuvannya dydaktychnykh system [Development of the theory of design of didactic systems initiated by A. S. Makarenko]. *Vytoky pedahohichnoyi maysternosti [Origins of pedagogical skills]*, 12, 300-305 [in Ukrainian].
- Yarmachenko, N. D. (1989). *Pedahohycheskaya deyatelnost y tvorcheskoe nasledye A. S. Makarenko [Pedagogical activity and creative heritage of AS Makarenko]: kn. dlya uchytelya*. Kyiv: Rad. shk [in Russian].

LEBEDYK L.

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

PEDAGOGICAL HERITAGE OF ANTON MAKARENKO IN THE CONTENT OF TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF EXTRACURRICULAR EDUCATION INSTITUTIONS

The article reveals the important professional aspects of using the pedagogical heritage of Anton Makarenko in designing the content of the training of teachers of out-of-school education institutions for professional activity. The author singled out the requirements for the design of the content of master's training in the specialty 011 Educational, pedagogical sciences under the educational and professional program "Out-of-School Education". The content of master's training is proposed to be built according to the modular system of education, the advantages of the modular system, effective for the training of teachers of out-of-school education institutions in the master's degree, are indicated.

The basic requirements for the structuring of the content of the training of teachers of out-of-school education institutions in the conditions of the master's degree are highlighted: systematicity, continuity, mutual subordination, a holistic representation and perception of the entire volume of information from the module of the academic discipline, the possibility of choosing an individual educational trajectory and mastering the content of professional education, updating

this content, technology educational process, ensuring productive and creative thinking, development of master's students' skills of reflective culture, activity approach.

Key words: Anton Makarenko, pedagogical heritage, institution of extracurricular education, master's degree, professional training, teacher, content of education

Стаття надійшла до редакції 19.03.2023 р.

УДК 378.04:61]:159.923.2

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2023.31.283366](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2023.31.283366)

ОЛЕКСАНДР МАКАРЕНКО

ORCID: 0000-0002-0075-6110

ВОЛОДИМИР МАКАРЕНКО

ORCID: 0000-0001-5591-6145

ОЛЕНА СІЛКОВА

ORCID: 0000-0002-2605-204X

Полтавський державний медичний університет

МАРИНА ГРИНЬОВА

ORCID: 0000-0003-3912-9023

КАТЕРИНА МАКАРЕНКО

ORCID: 0000-0002-8094-8760

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ДЕЯКІ АСПЕКТИ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Формування саморегуляції організовує навчальну роботу студента, озброює вміннями самостійного виконання завдань, закладає основи вміння вчитися, що є головним завданням ЗВО. Тому питання формування саморегуляції і пошуки оптимальних шляхів його здійснення є актуальним і відповідає потребам сьогодення, що є основою дослідницької компетентності.

Дослідження показало, що контингент медичних ЗВО є переважно екстравертним, тоді як природничі дисципліни по своїй суті більше сприяють розвитку здібностей, притаманних інтровертам. Це вимагає перегляду процесу підготовки майбутніх лікарів засобами природничих дисциплін. Виявлено зв'язок окремих аспектів саморегуляції у процесі діяльності з інтро- і екстраверсією, що теж варто враховувати при організації роботи на заняттях з природничих дисциплін.

Ключові слова: саморегуляція, дослідницька компетентність, майбутні лікар, інтроверсія, екстраверсія

Вступ. У руслі загальноєвропейських реформаційних процесів в освіті та її стрімкого розвитку в Україні відбувається, з одного боку, переорієнтація національної освіти на кінцевий результат, викладений у термінах компетентнісного підходу, а з іншого боку – формування національної системи кваліфікацій, узгодженої з європейською. Таку систему кваліфікацій вважають основною складовою успішності Європейської вищої освіти у світовому масштабі.

Учені, які розглядають нагальні питання навчання і професійної підготовки майбутніх лікарів, акцентують увагу на тому, що в навчальних закладах не виділяється дослідницька компетентність як важливий результат освітнього процесу, також, недостатнім є науково-методичне та організаційне його забезпечення. Наукового обґрунтування вимагає зміст, методи, засоби та сучасні технології формування дослідницької компетентності майбутніх лікарів у процесі вивчення природничих дисциплін у медичних ЗВО (закладах вищої освіти).

Особливістю при інтеграції дослідницької компетентності студентів є те, що вона є складовою професійної компетентності і спрямована, перш за все, на розвиток дослідницьких умінь і реалізацію творчих можливостей здобувачів. Наступною особливістю інтеграції є активне формування даної компетентності у процесі вивчення природничих дисциплін, під час якого студенти підкріплюють свої професійні знання самостійним дослідницьким пошуком.

Важливим компонентом дослідницької компетентності є саморегуляція. Формування саморегуляції